

Bij middel van rookwolken verbergen de Engelschen hun opmarsch.

gehouden en geïnterneerd. Naar Schlettstadt gezonden parlementairen zijn onverrichter zake teruggekeerd; eveneens is een telegram aan de legergroep van Castelnau zonder resultaat gebleven. »

Het doortrekken van Hollandsch-Limburg ontlastte onze gewesten. Holland had daarbij een goede bedoeling. Er volgde echter in Ententebladen hevige kritiek. De Nederlandsche regering maakte daarop de volgende verantwoording bekend :

« Naar aanleiding van berichten in buitenlandse dagbladen omtrent den doortocht van Duitse troepen van België naar Duitschland door Limburg en omtrent de houding, door de Nederlandsche regering aangenomen, ten aanzien van uit Antwerpen komende Duitse torpedobooten en van sleepbooten, die langs de kanalen uit België naar Nederland zijn gekomen, deelt 't ministerie van Buitenlandsche Zaken het volgende mede :

1e. De voorwaarden van den wapenstilstand, die op 11 November in werking trad, waren zóódanig, dat met eene hervatting der vijandelijkheden niet behoefde te worden rekening gehouden. Het geïnterneerd houden van troepen der oorlogvoerenden had derhalve geen zin meer en de vrij-

lating der zich hier te lande bevindende geïnterneerden van beide partijen lag voor de hand. De regering besloot des te eerder daartoe over te gaan, daar de Britsche regering liet weten, dat die vrijlating, ook ten aanzien van de Duitse krijgsgevangenen hier te lande bij haar geen bezwaar ontmoette.

Onder deze omstandigheden was het doelloos, Nederland anderzijds opnieuw te bezwaren, met een groot aantal geïnterneerden en zulks op een tijdstip, waarop de hulpverlening aan groote scharen vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en aan de te verwachten talrijke vrijgelaten krijgsgevangenen van de Entente uit Duitschland bij de abnormale toestanden de grootste moeilijkheden deden voorzien op het stuk van huisvesting, onderhoud en vervoer. Tegen het afwijzen van het verzoek der Duitse troepen verzette zich het belang der bevolking van Noord-België; immers, volgens de ontvangen berichten waren gewapende konflikten niet uitgesloten, tusschen de bewuste troepen en andere Duitse troepen, waarvan onvermijdelijk die bevolking den terugslag zou ondervinden, voor zichzelf en voor haar bezittingen.

De regering besloot daarom, aan de bewuste troepen, die, ingevolge het wapenstilstandsver-

drag, België binnen een bepaalden tijd mo hebben geëvacueerd, en die noch voor interneering in aanmerking kwamen, noch waren terug te wijzen, toe te staan, zich ter bekorting van hun weg over Nederlandsch grondgebied naar Duitschland te begeven, onder controle en op voorwaarde, dat wapenen en oorlogsmateriaal in Nederland werden achtergelaten. Van dit voor-nemen werd door den minister van Buitenland-sche Zaken den volgenden ochtend mondeling mededeeling gedaan aan de daartoe aan het de-partement uitgenoodigde gezanten van de Ver-eenigde Staten, België, Frankrijk, Groot-Britan-nië en Italië. Tegen deze mededeeling werden geen bezwaren geopperd.

2e. Volgens de neutraliteits-proklamatie wor-den oorlogsschepen der oorlogvoerenden, die bin-nen 't Nederlandsche rechtsgebied komen, zonder dat die binnenkomst volgens de proklamatie ge-wettigd is, geïnterneerd; dienovereenkomstig is gehandeld ten opzichte van de uit Antwerpen ko-mende torpedobooten.

3e. Het is bekend, dat de Nederlandsche re-geering aan uit België komende schepen de door-vaart naar Duitschland niet toestaat, wanneer de schepen aan Belgische eigenaars zijn ontnomen. Schepen, waarmede dit niet 't geval is, zijn vrij om naar Duitschland te varen. »

* * *

Intusschen richtte de Koning een proklamatie tot zijn leger :

Groot Hoofdkwartier,
den 18de November 1918.

Officieren, Onder-officieren en Soldaten,

Gij hebt den dank van 't Vaderland verwor-ven !

Uwe heldhaftige verdediging te Luik, Antwer-pen en Namen heeft den vijand dusdanig terug-gehouden, dat zijne vertraging hem noodlottig werd.

Gedurende meer dan vier jaar hebt gij in het slijk van den IJzer het laatste brokje van 't Va-derland verdedigd.

Eindelijk hebt ge den vijand bloedig verslagen en daardoor 's werelds vereering verworven.

De overweldiger, die onze bevolking door schrik regeerde, onze instellingen ontheiligde, onze beste medeburgers in de boeien klonk, overal heerschte door willekeur en dwingelandij, is voor goed verslagen. De dageraad van het Recht is gerezen, gij zult uwe steden en dorpen terugzien, uwe ouders en allen die gij liefhebt.

België, door uwen heldenmoed bevrijd, wacht op U om U toe te juichen !

Eere aan onze gekwetsten ! Eere aan onze dooden !

Glorie aan U, Officieren, Onder-officieren en Soldaten !

Ik ben fier op U. Ik heb veel van u geëischt : altijd hebt gij onvoorwaardelijk uwe hulp ver-leend.

De erkentelijkheid en de vereering der Natie zijn U verzekerd !

ALBERT.

* * *

Doch 't was tijd dat ons leger aankwam, om de orde te handhaven.

Eenige dagen was de toestand dreigend... ook door het buitensporig gedrag van eigen volk.

Hier hoorde men van plunderingen, daar van wraakoefeningen op lieden, die men beschuldigde met de Duitschers betrekkingen te hebben gehad. Maar als 't volk de rede verliest, schokt het land op zijn grondvesten.

Berichten, als de volgende, waren veelzeg-gend :

« Het gemeentebestuur van Antwerpen liet ter rechtbank verklaren, dat het niet verantwoorde-lijk is voor de jongste plunderingen wegens den staat van beleg. »

Of dit :

« Te Mechelen is tijdens de laatste dagen der bezetting de burgerwacht streng opgetreden, zoo-als in 't goederenstation van Muisen, waar ook waggons munitie ontploften, en aan 't groot sta-tion, waar onder meer waggons met browning-revolvers stonden en kwajongens druk aan het schieten waren. Duitsche soldaten lieten de bur-gers voor vijf mark in een magazijn met levens-middelen binnentreden en dan mocht ieder daar wegnemen wat van zijn gading was en zooveel hij wegsleuren kon. Eenige woekeraars maakten van dit aanbod druk gebruik en reden zelfs met volgeladen wagens heen. »

Teekenend was ook een bericht aan de « Tele-graaf » verzonden, toen te Antwerpen reeds Bel-gische soldaten waren, maar dat aan 't gebeurde herinnerde. Zoo meldde een korrespondent :

« Hedenavond vertoefden we eenigen tijd in de Scheldestad. We fietsten er van Brussel heen, langs Vilvoorde, Eppegem, Sempst, Mechelen, Waalhem, Contich, Oude-God en Berchem, waar overal de meeste kalmte heerschte. Ook Antwer-pen is rustig en men bemerkt niets van de loo-pende geruchten, als zou de stad in staat van beleg verkeerren. Hier en daar aan de dokken vragen Belgische schildwachten naar paspoort of identiteitskaart en ook Noordelijk in de Kempen zijn patroeljes uitgezet op de wegen naar Hol-land, zoodat het nu uit is voor de groote menigte met reisjes over de grens of van Nederland naar hier.

» Gister avond hadden er nog eenige wanorde-lijkheden plaats, maar de politie treedt streng op en doet bovendien nauwkeurige huiszoekingen in verband met de vroegere plunderingen.

» In zijn lokale nieuwsrubriek deelt het « Han-delsblad » hierover eigenaardige bijzonderheden mede, onder meer, hoe men in een huis der Sam-berstraat 88 zakken haver, 5 zakken meel en 2 zakken gerst vond. Te Berchem haalde de politie uit een woning niet minder dan zeven duizend beddelakens, en uit een ander 600 kilogram meel. »

De bladen maanden tot kalmte aan. Zoo schreef

er een te Gent en 't is kenschetsend om het stuk te bewaren voor den geest van die dagen :

» Natuurlijk is er vreugde bij elkeen in onze gewesten, nu deze van den vreemden druk bevrijd zijn.

» Het zou tegen de borst stuiten, ware die vreugde er niet. En 't konde niet gemeend zijn, dat ze zich niet op de eene of andere wijze lucht gave.

» We zullen wij dus wel de laatsten zijn om eenig vreugdebetoog kwalijk te nemen. Maar 't moet binnen de maat blijven.

» We hoeven er immers aan te denken : is ons geweest bevrijd, er zijn nog menige Belgische gewesten, die op dit oogenblik steeds onder de vreemde dwingelandij gebleven zijn.

» Het is nog steeds oorlog. 't Leven en 't levensonderhoud dragen er nog voor langen tijd de gevolgen van. Belgische broeders en zusters van ons, lijden nog immer wat wij vier jaar lang geleden hebben. We hebben alle reden om verheugd te wezen, maar we hebben ook evenveel reden om onze vreugde niet tot onbeteugelde uitgelatenheid te laten overslaan.

» En gelijk we de maat der vreugde behooren te begrijpen, zoo dienen we ook begrip te hebben van de maat der vrijheid, welke wij mochten herwinnen.

» Ware, welbegrepen vrijheid is geen bandeloosheid. We hoeven van 't eerste oogenblik onzer bevrijding af te leven alsof het vroegere regelmatig bestuur geen oogenblik hadde opgehouden ons openbaar leven te leiden.

» En vooral dienen we in 't oog te houden dat we niet gerechtigd zijn, zelf te rechten, wat naar ons oordeel door een of ander gebuur of kennis konde misdaan geweest zijn, onder bescherming van vreemde willekeur.

» Noch tot wrekens, noch tot rechters zijn wij aangesteld : het leven zal zich zelf wel wreken en 't gerecht zal oordeelen naar bevoegdheid. Wij hoeven dat niet te doen.

» Laat ons verstandig wezen : verheugd over onze bevrijding, ja, maar zonder uitgelatenheid ; doch zóó verheugd, dat onze vreugde allen verkeerden lust tot bestraffing doe zwijgen en ons binnen de maat van onze zending houde.

» Elk 't zijne, dan heeft de booze niets. »

* * *

Maar in 't bijzonder te Brussel was de toestand hoog-ernstig geweest.

Brussel was de hoofdstad, en gaf dikwijls den toon aan.

Te Brussel heerschte onrust, zeiden we hieroren, en er was reden toe. Daar hadden geweldige tooneelen plaats.

Er was vrees voor plundering. In de bank Josse Allard verschenen, den 12en November, zes Duitsche soldaten, die een houding aannamen, alsof zij voor de nieuwe overheid optraden. Ze moesten de boeken en koffers zien en namen ongeveer 100,000 mark mee.

Ook elders deden zich dergelijke invallen voor.

Ook plunderaars waren op ronde. Ze hadden het vooral gemunt op militaire depots, zooals aan

't Noordstation tot over Schaarbeek, waar een menigte waggons en auto's stonden.

Men moest er een strenge bewaking invoeren ; doch dit kon pas gebeuren, als de eigen soldaten er zouden zijn.

En daarvoor moest men geduld oefenen ! Ons leger kon maar voorttrekken naarmate de Duitschers, volgens het verdrag, weken.

Dan werden er winkels geplunderd. Uit sommige huizen haalden soldaten meubels, die ze op straat verkochten. Men zag het, er was een begeerte naar geld en roofzucht openbaarde zich op onrustbarende wijze.

Altijd stonden daar loensche burgers om den buit op te koopen en weg te sleuren.

De heer Lemonnier protesteerde hiertegen bij den soldatenraad.

Die antwoordde, dat zulks indruiscate tegen de gegeven bevelen. Men beloofde de geleden schade te zullen vergoeden.

's Avonds werden in het park stapels papieren uit de bureelen verbrand.

De « Soldatenraad » richtte een proklamatie tot de militairen.

« De Noordstatie is gesloten voor de Belgische bevolking, om het vertrek der soldaten te bespoedigen.

Daar dit vertrek georganiseerd is, hindert men het door noodeloos het station binnen te treden.

Soldaten, drinkt niet !

Soldaten, laten wij geen strijd voeren tegen de epauletten en kokarden der officieren, maar voor een vrij Duitschland.

Hecht dus niet te veel belang aan uiterlijke teekens, te meer daar de meerderheid der officieren ons ijverig steunt.

Soldaten hebben ongelukkiglijk in verscheidene wijken der stad geplunderd.

Wij zullen telkens zoo'n geval onbarmhartig straffen, daar de private eigendom der Belgen onder de geheele bescherming staat van het centraal komiteit der soldatenraden van Groot-Brussel. »

Het gemeentebestuur van Brussel richtte een proklamatie tot de bevolking en nam een besluit:

Aan de bevolking van Brussel en voorsteden.

Waarde Medeburgers,

« Binnen enkele dagen zullen wij van de vijandelijke bezetting bevrijd zijn.

Onder de pijnlijke beproevingen, die gij met zooveel volharding en moed verdragen hebt, gedurende meer dan vier jaar, hebt gij blijk gegeven van koelbloedigheid en zielegrootheid, die de gansche wereld verbaasd heeft.

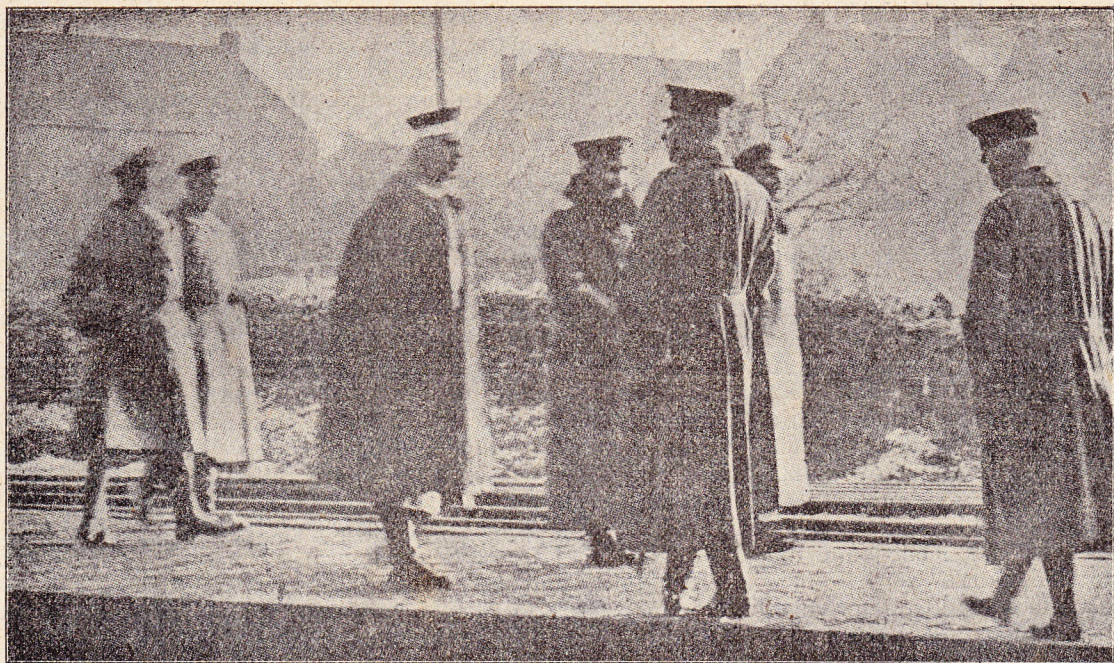
Aan uw eer zijt ge verplicht, dezelfde deugden te toonen, op het oogenblik van de bevrijding en het herstel.

Waarde medeburgers,

Bewaart uw kalmte en waardigheid.

Vermijdt elke uitdaging.

Wacht, om openlijk uw vreugde te toonen, tot de nationale vlag op het stadhuis wordt geheeschen.

De keizer vlucht over de Hollandsche grens en laat zijn leger in steek.

Wij vragen u aan uw gemeentelijke magistraten, die doorlopend in uw stadhuisen zetelen, onbepaalde medewerking te verlenen, om de handhaving der openbare orde te verzekeren.

Dat geen enkel pijnlijk incident den adel en de zuiverheid van de overwinning, door onze wapenen behaald, verandere!

De eer en de goede naam van de hoofdstad en België staan op 't spel.»

Deze proklamatie was ondertekend door de 16 burgemeesters van Groot-Brussel.

En het besluit bepaalde:

«Overwegende, dat de loopende gebeurtenissen betoelingen hebben uitgeloofd, van aaru om de belangen van het land te schaden;

Overwegend, dat het noodig is, wanordelikheden te vermijden, die, in de huidige omstandigheden, de meest rampvolle gevolgen kunnen hebben, worden alle verzamelingen, stoeten en rondgaan van benden verboden.»

Ook de socialisten hingen een proklamatie uit, gericht tot het Belgisch volk:

«Het uur der vrijheid zal slaan! Het Deutsche rijk stort in, onder de slagen van de Entente-legers en de revolutie.

Het Belgisch volk, in zijn vrijheid hersteld, zal, vóór alles, van 't nieuwe Deutschland het algeheel herstel eischen der misdaden van het Deutschland van gisteren.

Op internationaal gebied, zal het, van ganser harte, meehelpen tot de zege der beginselen van Wilson, voor de stichting van den volkerenbond.»

Dan eischte de partij de invoering van het zuiver algemeen stemrecht op 21 jaar, de afschaffing van art. 310 van 't strafwetboek en de

bestrafing der verraders en woekeraars en een belasting op de oorlogswinsten.

Maar daartoe moest nu kalmte heerschen. Men moest geen ontrijpe betoelingen houden.

In den nacht van 12 op 13 November werden burgerwachten en politieagenten door Deutsche soldaten lastig gevallen en zelfs vervolgd.

De gemeenteraad van Brussel hield een geheime zitting en besloot twee brieven te verzenden, een aan de Deutsche en een aan de Belgische regeering, maar in beide aandringend op een spoedige ontruiming door de Duitschers van de noordstad.

Men wees de Deutsche regeering op het gevaar van de aanwezigheid van anarchistische soldaten.

Markies de Villalobar begaf zich naar Gent, om den Koning, die daar den 13en zijn intrede hield, op den dreigenden toestand te Brussel te wijzen.

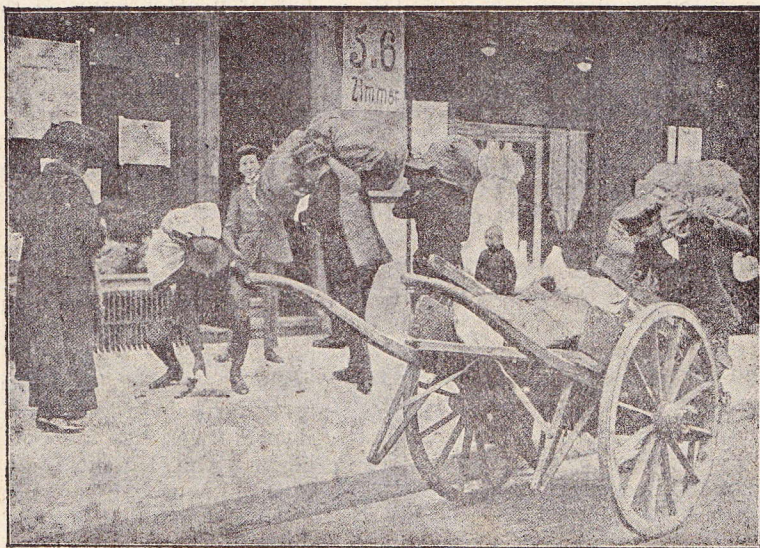
De Hollandsche zaakgelastigde, de heer Van Vollenhoven, onderhandelde over dezelfde kwestie met den soldatenraad, die voor de orde instond.

Het VIe leger had trouwens bevel gekregen af te marcheren.

Den ganschen dag doorkruisten aftrekkende troepen de stad en voorsteden.

In het Atheneum, Eikenstraat, richtte men een asyl in, voor talrijke Engelsche, Russische en Italiaansche gevangenen, die hier in de omgeving gewerkt hadden, en nu vrijgelaten werden. Ook burgers namen veel dier ongelukkigen op.

De heer Beco, goeverneur van Brabant, richtte op 12 November op zijn beurt een proklamatie

De in België ontfreemde wol wordt te Berlijn afgeladen.

tot de bewoners der provincie :

« De vijandelijke bezetting gaat een einde nemen.

De provincie Brabant is in volle recht, territoriaal en bestuurlijk, hersteld.

Met de bestendige deputatie van den provincieraad, neem ik weer het ambt op, dat ik op bevel bij de aankomst van den vijand had moeten neerleggen.

Morgen zullen de Koning, de Koningin en onze zegevierende troepen terugkeeren.

Wachten wij die blijde dagen met kalmte en vertrouwen af, zooals het behoort aan ons vaderland, welks houding moet blijven, gelijk ze was van den eersten oorlogsdag af: het voorbeeld der wereld.

Het Belgisch gerecht herneemt zijn taak.

Zoo er schuldigen opgezocht en misdaden gestraft moeten worden, laten wij dan vertrouwen stellen in de waakzaamheid der parketten en der rechtbanken.

Vergemakkelijken wij aan het Nationaal komiteit, die bewonderenswaardige instelling van openbaar welzijn, de taak onzer bevoorrading.

Vermijden wij alle speculatie op het papieren-geld. Maatregelen zijn genomen, om alle rechten te waarborgen.

Bewoners van Brabant. Laten wij met allen goeden wil en in onkreukbare eendracht ons nieuw leven voorbereiden.»

In een besluit verbood de heer Beco den verkoop van alkohol.

Er hadden nog steeds botsingen plaats tusschen soldaten en burgers. Een bekendmaking van den d.d. burgemeester, den heer Lemonnier, meldde het :

« Bloedige twisten, betreurenswaardig gevolg van den oorlog, hebben te Brussel plaats gehad.

Ze hebben slachtoffers gemaakt onder onze bevolking: vier personen werden gedood, vijftien

gewonden zijn in de gasthuizen gebracht.

Ik bezweer de bevolking haar kalmte en koelbloedigheid te bewaren, bewijs te geven van goeden zin, naar de stem van de gemeentelijke magistraten te luisteren.

Wees op uw hoede voor uitdagingen.

Vorm geen verzamelingen.

Houd uw kinderen thuis.

Loop niet onnoodig op straat.

Begeef u niet naar punten, waar geweervuur knettert.

Onze wakkere troepen keeren terug, binnen enkele dagen zullen zij te Brussel zijn.

Bespaar hun de droefheid te moeten vaststellen, dat de oorlog nog nieuwe slachtoffers heeft gemaakt.»

Brussel, 12 November 1918.

De verhuizing ging haar gang. In de Beyaartstraat lagen stapels papieren der Duitschers te branden. De Deutsche ambtenaren lieten kisten opladen.

De heer Beco nam de lokalen van het provinciaal bestuur weer in.

Den 19en November zouden onze troepen eindelijk komen. Maar op persoonlijk aandringen van den Koning stemde maarschalk Foch er in toe, een kleine wijziging te brengen in een der bepalingen van het wapenstilstandsverdrag, waardoor men reeds den 15en eenige eskadrons Belgische en Fransche ruitery mocht verwachten tot het bewaren der orde.

Reeds den 14en kwam de eerste Belgische soldaat te Brussel aan: het was de chauffeur van een militaire auto, waarmede minister Vandervelde naar Brussel reed. De heer Vandervelde en de soldaat werden door een geestdriftige menigte toegejuicht aan het stadhuis.

De heer Vandervelde had een onderhoud met de schepenen en werd in den namiddag door den gemeenteraad van Brussel, alsmede door den

goeverneur Beco en gerechtelijke autoriteiten ontvangen. De heer Lemonnier sprak hem toe en de minister, de vertegenwoordiger en voorbode der regeering, wees in zijn antwoord op de zware rol door de regeering vervuld: de bevoorradings, de reorganisatie van het leger, het in standhouden der Belgische eenheid.

Zoo werd het 15 November, feestdag van den Koning. Alle Duitschers waren nog niet vertrokken en op verzoek van den prokureur-generaal, ter wille van de kalmte, stelde de deken van Sint-Goelen het Te Deum uit.

De Duitschers hadden moeten weg zijn, volgens het verdrag, maar door de wanorde van den aftocht, vorderden de troepen niet.

De soldatenraad vroeg eenig uitstel aan het schepenkollege en wees op de bezwaren.

De heer Lemonnier antwoordde, dat zulks niet in zijn bevoegdheid lag en men zich tot maarschalk Foch moest wenden.

Inmiddels duurden de plunderingen voort, vooral in de stations. Burgers roofden er uit de waggons, wat van hun gading was. De politie was ontoereikend om het te beletten.

Afzonderlijke soldaten kwamen er veel aan, die geen geduld meer hadden, om langer te wachten op het weerzien hunner geliefden.

Overal werden ze toegejuicht en door een uitgelaten menigte omringd.

Een groot gevaar dreigde nog: de munitie. Overal langs de wegen lagen en in de stations stonden waggons met 't gevaarlijk goedje. Den dag van den wapenstilstand had een bom een verschrikkelijke ontploffing verwekt in de statie van Denderleeuw, zoodat in 't ronde zelfs huizen vernield werden.

In de staties van Brussel klonken nu ook geweldige slagen. Daar eveneens ontplofte munitie, vermoedelijk door moedwil. Er waren dooden en gewonden en veel huizen langs de spoorlijn kregen schade. 't Waren angstige uren.

Maar dien dag trokken de laatste troepen toch af.

Om 10 uur 's avonds zag men ze over den Leuvenschen steenweg trekken met karren en wagens van allerlei vorm en soort, met gestolen vec.

Aan de Schaarbeeksche poort hielden ze nog een verkooping, die veel liefhebbers vond.

Om 10 uur ook verliet de laatste trein de Noordstatie, die nu onder beheer kwam van Belgische agenten van de staatsspoorwegen.

De laatste Duitschers heen! Wat moesten zij wel denken, de bewusten in die massa?

En er waren bewusten. De Belgische regeering vond een dokument van zoo een.

Het was een brief van den Staatsanwalt W. Krauss, referendaris bij den «Verwaltungschei für Flandern» en geschreven op 22 Oktober 1918. Het einde luidt als volgt:

«O! wij hebben in België reeds een groot deel van onze Deutsche eer verloren — wij moeten het wel bekennen — en het schijnt niet, dat wij er veel van zullen redden voor onzen terugkeer in het land van over den Rijn! Wij hebben dat landje overvallen als gewapende benden en wil-

de horden uit het tijdvak der invallen van de barbaren. Het vuur en de dood hebben onzen weg afgebakend. Ik heb een goed deel van Brabant en de Maasvallei doorloopen. Zeker, ik geef er mij rekenschap van, dat de oorlog geen hertsidylle is, dat hij de wreede noodzakelijkheid en 't geweld met zich sleurt, en dat 't moeilijk is, de balans op te maken van de schuld, welke op de schouders weegt van hen die den oorlog voeren. Maar toch, iederen keer als ik vóór de verbrande huizen van Mechelen, de wieg van Karel V, stond; als ik ronddwaalde door de puinen van Dendermonde, die stad van bouwvallen en dood; als ik zwierf langs de Dyle, den Dender en de Schelde, waar zich nu de Engelschen en de Belgen genesteld hebben — niet meer op den terugtocht als in 1914, maar voorwaarts trekkend naar Antwerpen — ofwel toen ik mij in de citadel bevond van Dinant, en dat Pompeji van het Maasdal aanschouwde en mij deed vertellen, dat er in Augustus 1914, niet minder dan vierhonderd inwoners der stad waren doodgeschoten, omdat zij — tegen de voorschriften van de Haagse Konventie — als burgers deel aan den strijd genomen hadden, (1) dan heb ik mij in verbeelding in de plaats der Belgen gesteld, en mij, niet zonder eene lichte rilling afgevraagd: Die menschen leefden vreedzaam in Augustus 1914; gedurende vier lange jaren waren zij onder het juk van den vijand; volgens het kriegsrecht heeft die vijand eerst hunne woningen in brand gestoken, hunne mannen vermoord; vervolgens, stelselmatig, — want wat mij betreft, zou ik hierover meer kunnen vertellen — hunne economische kracht vernietigd en hun alles ontnomen wat eenige waarde had, en wat moeten die Belgen, zeg ik, van het Deutsche recht denken, en wat zullen zij in de komende jaren er over aan hunne kinderen vertellen?»

En professor Försher vertolkte diezelfde gedachten, toen hij in het «Berliner Tageblatt» schreef:

«Wie zich zelfs een onvolledig denkbeeld vormt van het lijden, door ons hoog legerbestuur aan millioenen menschen van andere landen opgelegd, moet weigeren mede te doen met de kreten, welke wij nu in Duitschland hooren uiten, en zich deze vraag stellen:

«Welk recht hebben wij nu, eene mensche lijke behandeling te eischen?»

Is het geen uitwerksel van het onwrikbaar recht, als men ons nu met dezelfde volstrekte gestrengheid behandelt, die wij vroeger aangeprezen hebben als het toppunt van staatkundige wijsheid en die wij als stelregel aangenomen hadden in de bezette gebieden? Hebben wij ooit de minste rekening gehouden met de toekomst, welke wij den bewoners der verwoeste streken voorbehielden? Een der zwaarste misslagen, door ons bestuur onmiddellijk na het sluiten van den wapenstilstand bedreven, is, het Deutsche volk

(1) De lezer weet dat onze burgers geen deel aan den strijd hebben genomen. De franc-tireur-legende werd door de Duitschers uitgevonden om hunne afschuwelijke moorderijen goed te praten,

niet ingelicht te hebben over de uitgestrektheid der misdaden (er is geen ander woord voor), door ons hoog legerbestuur in België en in het Noorden van Frankrijk bedreven. Als het Duitsche volk, bij voorbeeld, op de hoogte gesteld was van de wegvoering van zooveel duizenden jonge meisjes en vrouwen van Rijsel en andere Fransche steden; als het slechts een flauw denkbeeld had van den indruk, dien de verhalen over de ongelooftelijke hardheid waarmede deze barbaarsche maatregel werd toegepast, op de in hunne haardsteden teruggekeerde Franschen maakte, zou men de bitterheid begrijpen, welke nu het hart van het Fransche volk vervult, en zouden wij andere woorden gevonden hebben dan woorden van vlamvend verzet.

Als het Duitsche volk slechts bij benadering wist, op welke wijze de nijverheidstakken van Noordelijk Frankrijk voor lange jaren zijn vernietigd, niet alleen ten gevolge van onvermijdelijke krijgsverrichtingen, maar wel volgens een plan van lage en stelselmatige verwoesting en plundering, zouden vele maatregelen, in de laatste maanden door onze tegenstanders genomen, in een nieuw licht verschijnen, en zou men zelfs het zenden der Duitsche krijgsgevangenen naar het Noorden van Frankrijk begrijpen.

In Duitschland kent men dat werk van plundering en vernietiging niet in zijnen ganschen omvang; men kent er niet voldoende de wegvoeringen en het slavenwerk, den bewoners opgelegd; en daarom heeft men Frankrijk zekere behandelingen onzer krijgsgevangenen durven verwijten. Zelfs als men geen rekening houdt met het feit, dat de gevangenen dikwijls in Duitschland behandeld werden op eene wijze, welke ons publiek zeer zou verwonderen, als het er over ingelicht werd, weet men toch, dat de kwellingen der krijgsgevangenen dikwijls afhangen van ondergeschikten, of van bevelen, eigen-dunkelijk door officieren gegeven; maar de handelingen, waar ik het oog op heb, en welke in Noord-Frankrijk en in België plaats vonden, werden volgens stipte bevelen van het hoog legerbestuur uitgevoerd. Zij troffen niet eenige groepen krijgsgevangenen, maar wel millioenen inwoners, en waren de weerspiegeling van een gansch staatkundig stelsel.»

Ja, de laatste Duitschers, die aftrokken, moeten ook gevoeld hebben, zoo ze waarlijk hun land minden, dat er zware dagen voor hun rijk aanbraken.

Vier jaar geschiedenis lieten ze hier achter zich. Maar welke geschiedenis?

* * *

Zoo brak voor Brussel de 17^e November aan. We beschrijven dien dag naar het verhaal van den heer Van Kalken in « Het Gulden Boekske »:

« Het was een dubbele Zondag, het was meer dan een Zondag, het was de zoo ongeduldig, o zoo ongeduldig verwachte dag der vrijwording van de hoofdstad.

Reeds vroeg in den morgen had de dienstdoende burgemeester, mijnheer Lemonnier, de volgende kennisgeving doen aanplakken:

Medeburgers,

« Brussel is bevrijd.

De hoofdstad, sedert den noodlottigen dag van den 20sten Augustus 1914 besmet, is weder gezuiverd.

Onze groote Koning Albert, het zinnebeeld van eer, van moed, van dapperheid, zal weldra, aan het hoofd van zijn zegevierend leger, onze beminde stad binnentreden.

Brusselaars!

Juichen wij de helden toe, die hun leven blootgesteld en hun bloed gestort hebben voor het Recht en de Beschaving.

Leve de Koning! Leve België!

In afwachting dat de Koning en zijne wakkere troepen hier zullen verwelkomd worden, is ons een eerste geluk toegedeeld. De Duitschers zijn weggetrokken en onze burgemeester zal weldra in ons midden zijn!»

De blijdschap doordringt alle harten; het is de lofzang van vreugde, die opstijgt naar de gouden sferen van den vrede.

De soldaten der bondgenooten worden met bewijzen van genegenheid overladen en in triomf rondgedragen.

Brussel is eindelijk vrij!

Te 10 uur verschijnen de dienstdoende burgemeester, de schepenen en de leden van den gemeenteraad op de trap der Leeuwen van het stadhuis, om de bevrijding van de Belgische hoofdstad af te kondigen:

Brusselaars!

« In naam van het gemeentebestuur, deel ik den inwoners van Brussel mede, dat hunnestad, welke sedert den 20sten Augustus 1914 door de Duitschers bezet was, dezen dag, Zondag 17den November 1918, te 11 uur 's morgens, verlost is.

Door de roemrijke legers der beschaving overwonnen, hebben de barbaren, even laf bij de nederlaag als overmoedig en brutaal bij de overwinning, voor de bajonetten van onze onversaagde soldaten moeten vluchten.

Zij trekken weg, beladen met de vervloekingen onzer bevolking, na deze laatste dagen noot. ondanks den gesloten wapenstilstand, de afschuwlijkste daden van moord en plundering te hebben gepleegd.

Medeburgers, vergeten wij het nooit!

En laten wij in de scholen aan onze kinderen haat inprenten voor misdaad en schurkerij, als wij hun over de Duitsche bezetting in België spreken.

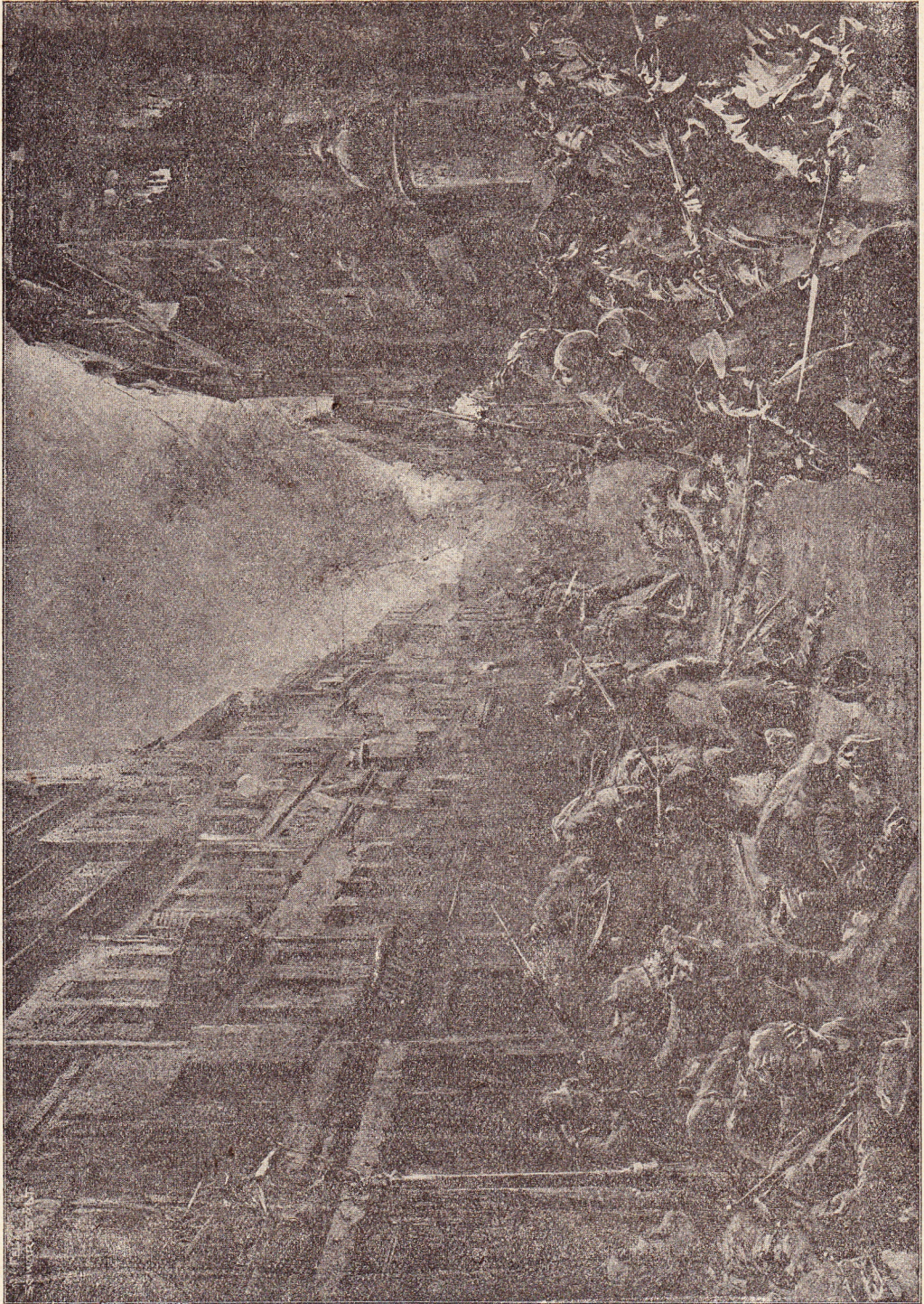
Brusselaars!

Zooals ons volkslied het verkondigt, staat de Belg, na vier jaar slavernij, uit het graf op:

Wij herleven in de vrijheid.

Wij ademen.

Wij zijn eindelijk vrij.

Straatgevecht te Mülhausen tusschen Duitschers en Franschen.

Verheugen wij ons.

Vieren wij de bewonderenswaardige overwinning van onze dappere legers.

Toonen wij ons de groote en roemrijke bestemming waardig, welke de toekomst ons beëindigd land voorbehoudt.

Leve België!

Leve de Koning!»

Daverende toejuichingen begroeten deze

geestdriftige woorden. Het volk roept in verrukking:

«Leve België! Leve de Koning! Leve Max!»

De Groote Markt is zwart van volk. Aan de vensters der huizen, op de balkons van het Broodhuis, zwaaien duizenden menschen met hoeden en zakdoeken. Op de eerste verdieping, boven de trap der Leeuwen, doen herauten de Thebaansche trompetten schallen, en verkondigen aldus, evenals in de langverleden tijden der

God straffe Engeland! (De Duitsche vervloeking maakt op de Engelschen niet veel indruk.)

vrije gemeenten, de verlossing en de algemeene vreugde.

Het oogenblik is plechtig. Diepe ontroering maakt zich van de harten meester. De vlaggen en banieren wapperen in den wind. De stedelijke muziek speelt de Brabançonne. De toeschouwers zwaaien met hunne hoeden en zingen uit volle borst mede!

Mijnheer Lemonnier zegt dan:

« Wij zullen ons nu naar de Martelaarsplaats begeven, om de herinnering te eeren van de dapperen, die voor het Vaderland stierven. »

Daar aangekomen, is de stoet driemaal talrijker geworden; de menigte juicht steeds meer en meer in uitbundige vreugde en luistert opgetogen naar de woorden, welke mijnheer Lemonnier in den grafkelder uitspreekt:

« Op den dag van heden, den gedenkwaardigen dag, den gelukkigen dag der verlossing, gaan onze dankbare gedachten naar de roemrijke helden, die voor het Vaderland gestorven zijn. Zij zijn gestorven, met de oogen gekeerd naar die strook driekleurige stof, waarvoor de soldaat leeft en sterft. Het is voor die vlag dat zij hun leven, vol hoop en toekomst, opgeofferd hebben. Eere aan hen! Wij, die ze met onze teedere gene-

genheid omringden, hebben het recht ze te be-
weenen!

En toch, met onze gewettigde smart vermengt zich deze troostende gedachte, dat de opoffering van hun leven niet vergeefs geweest is. Het is aan hen te danken, dat de zaak van de vrijheid der volken overwonnen heeft. Dat hunne families in rouw de uitdrukking der gevoelens van rouwbeklag der natie wel willen aanvaarden! Dat een lichtkrans van roem de heilige gedachtenis dezer voor het Vaderland gevallen helden omringe!

Leve de Koning! Leve het Vaderland!»

De muziek speelt de Brabançonne, welke door alle aanwezigen wordt meegezongen. Door overheden en soldaten vergezeld, legt de dienstdoende burgemeester eenen krans neer aan den voet van het gedenkteken.

De stoet, waarbij zich Engelsche en Italiaansche krijgsgevangenen gevoegd hebben, verlaat de Martelaarsplaats, voorafgegaan door de muziek en met ontplooiende vaandels.

Op het oogenblik, dat de gemeenteraad uiteen gaat, komt een auto de binnenplaats van het stadhuis ingereden. Burgemeester Max zit er in, wordt herkend, omringd en in triomf rondgedragen.

's Namiddags, te 2 uur, werd de burgemeester officieel op het Stadhuis ontvangen. De Gothische zaal is versierd met de Belgische vlag en de kleuren der stad Brussel. Talrijke personen zijn aanwezig. De schepenen Lemonnier, Steens, Jacqmain, Hallé en Pladet, de leden van den gemeenteraad, en enkele anderen vormen het bureau.

Mijnheer Max treedt binnen en wordt met onbeschrijflijk veel geestdrift begroet.

Mijnheer Lemonnier neemt het woord :

Mijnheer de Burgemeester,

« Het is mij onmogelijk, de woorden te vinden om de vreugde en blijdschap der Brusselaars te vertolken, bij het vernemen der terugkomst uit de ballingschap van hunnen « grooten burgemeester ». Aldus wordt gij genoemd door de bevolking, die zoo trotsch en fier op haren eersten magistraat is, omdat zij begrepen, omdat zij vooral gevoeld heeft, met haar ziel vol vurige vaderlandsliefde, dat gij de hoogste verpersoonlijking zijt van burgerlijke moed en trouw ; omdat gij haar getoond hebt, hoe de Belgische gemeentelijke magistraten aan den vijand moesten weerstaan.

Er is een dag, even droevig als berucht, die van den 20sten Augustus 1914, welke nooit uit het geheugen der Brusselsche bevolking zal verdwijnen. »

Daarop herdenkt M. Lemonnier den fieren weerstand van den burgemeester tegen de onrechtvaardige en kwelzieke eischen der Duitschers, zijne verbanning en gevangenschap, zijnen lijdensweg van vier lange jaren. Met strenge woorden spreekt hij over de wreedheden, welke door den barbaarschen bezetter bedreven werden en brengt hulde aan de geestkracht van de Brusselsche bevolking, aan den gemeenteraad, aan de beambten der gemeente, aan allen die de Brusselsche bevolking gesteund en geholpen hebben gedurende de lange dagen van droefheid en ellende.

M. Steens, de deken van den gemeenteraad, nam daarna het woord :

« Het is met eene levendige blijdschap, dat wij dezen zetel weder zien ingenomen door het tooneel der gemeentelijke overheden. Als een waardig opvolger der groote figuren, welke op dien zetel plaats namen ; als een T'Serclaes, een Cornille, een Spranger, een Anneessens, fiere Brabanders, die in dezelfde zaal hunnen onverzettelijken burgerwil tegenover de afpersingen van het Oostenrijksch bewind stelden, zal uw naam steeds in onuitwisbare trekken in het Gulden Boek onzer Annalen schitteren.

Door uwen onbuigbaren wederstand, uwen moed, hebt gij den weg getoond aan degenen die uwe gevaarvolle ambtsvervulling moesten overnemen, en als hun eer daarbij ongeschonden bewaard is gebleven, is het in het voorbeeld van uw gedrag, dat degenen die uwe waardigheid tijdelijk moesten bekleeden den moed putten om ons, te midden van hevige worsteling, te leiden.

In België staat het gezag der gemeentelijke

overheid, door eeuwenlange overlevering bevestigd, zeer hoog, maar hoezeer wordt het nog door uwe houding verheven, en welke les in onze geschiedenis voor hen die later dat gezag zullen hebben uit te oefenen.

Welke later ook de gebeurtenissen mogen zijn, tegenover welke ze ambtshalve zullen staan, welke gevaren zij ook zullen moeten trotseeren, altijd zal uw ontbare geestkracht tegenover een ver afschuwden onderdrukker hun voorschrijven, hoe zij zich te gedragen hebben : uw schitterend voorbeeld zou geen enkele weifeling rechtvaardigen en iedere zwakheid misdadig maken.

Onze diepe bewondering wordt door ieder gedeeld, want gij verpersoonlijkt de volledigste opvatting van volstrekte plichtsvervulling.

Waarde burgemeester, de eenarige genegenheid der leden van den gemeenteraad, die gij door uw volmaakt beleid hebt weten te verwerven, wordt nog sterker door den wettigen hoogmoed, welken wij gevoelen, wanneer wij den vurigen vaderlander, het levend zinnebeeld van trouw aan woord en eer, tot de onzen kunnen rekenen.

Onze roemrijke soldaten hebben wonderen van zelfopoffering en moed getoond : onze loftuigen zijn onmachtig om onze dankbaarheid jegens de redders van onzen geheiligden grond naar behoren uit te drukken, maar het is met eene onuitsprekelijke fierheid dat wij den burgerheld toejuichen, dien wij met eenen innigen eerbied begroeten. »

Na M. Steens komen andere leden van den gemeenteraad hunne diene aandoening, hunne vreugde en fierheid in woorden uitdrukken. Terwijl men buiten de menigte vaderlandsche liederen hoort zingen, draagt de heer Vierset een schoon klinkdicht voor, ter eere van den burgemeester. Daarna neemt deze het woord :

« Ik weet niet, of het mij mogelijk zal zijn, mijne aandoening te bedwingen om tot u te spreken, zooals ik het zou moeten en willen doen. Maar gij begrijpt, hoezeer de gevoelens mij overstelpen op het oogenblik dat ik mij, na eene zoo lange scheiding, weder te midden van u bevind, in dit stadhuis, hetwelk zoo veel onvergetelijke herinneringen in mij opwekt.

De ontvangst, welke mij te beurt valt, treft mij diep : bij mij te huis, bloemen, tuilen, korven, die de woning met hunne geuren vervullen en reeds voel ik mij verschrikt door de overmaat van huldebetuigingen, waarvan ik het voorwerp ben. Maar genoeg van mij zelve gesproken. Ik heb haast, den vrijen loop te geven aan de gevoelens die zich in mijn hart opdringen. Mijn eerste gedachte is voor die onzer collega's en medewerkers, welke ik bij mijne terugkomst niet mocht wederzien, en die gedurende het somber tijdperk der vreemde bezetting verdwenen. Zij hebben het geluk niet gehad, dit uur te hooren slaan der herstelling, waarvan men sprak, en eindelijk getuige te zijn van de herleving van Recht en Rechtvaardigheid.

Op het oogenblik, dat de hoofdstad zich verlost ziet van de hatelijke tegenwoordigheid der Duitsche troepen, drukken wij onze bewondering uit

voor de kloeke Brusselsche bevolking, wier houding gedurende de dagen van lijden zoo prachtig was en die zichzelf gedurende het vieren der overwinning waardig zal blijven.

Vanaf dezen avond herneem ik mijne ambts-plichten en, met den bijstand en de raadgevingen van mijne kollega's, de heeren Lemonnier en Steens, zal ik mijne krachten besteden, om een einde aan den wanordelijken toestand te stellen. De bevolking is het zichzelf verplicht mij hierin te helpen. Zij is het ook verplicht jegens degenen, die ze in de dagen van ontbering beschermd en ondersteund hebben. En bij de herinnering aan die bescherming en dien bijstand denk ik, ieder van u heeft het reeds geraden, aan de vertegenwoordigers der onzijdige Staten, aan den markies de Villalobar, aan M. en Mev. Brand Whitlock, aan mijnheer van Vollenhoven: ik denk ook aan het Nationaal Komitee, aan de heeren Ernest Solvay en Franqui, aan allen die aan dat prachtig werk hunnen steun verleenden en waarmede hun naam steeds verbonden zal blijven.»

Na een woord van dankbare hulde gebracht te hebben aan de schepenen, de gemeenteraadsleden en allen die in dienst van de gemeente waren, ging de burgemeester aldus voort:

«België en zijne hoofdstad hebben gedurende dezen oorlog wreed geleden: maar ik ben er bijna toe verleid te zeggen, dat ik den aanval, waaraan ons land heeft blootgestaan, niet betreur, en die het, door de verplichting om de wapens op te nemen tot handhaving van zijne eer, behoed heeft voor eene lijdende rol in dit groote duel, waarbij het ging, voor de volken als voor het individu, om al wat den prijs van het leven uitmaakt.

Koning en volk zijn elkander waardig geweest. Zij hebben voor ons eenen onsterfelijken roem verworven, die tegelijk de heldhaftige soldaten en de burgerlijke bevolking omstraalt.

België mag er trotsch op zijn, zijnen naam voortaan in de geschiedboeken te zien opgetekend naast dien der groote mogendheden, welke de wereld bevrijd hebben en met zijne smarten en zijn bloed aan de hernieuwing der menschheid te hebben meegewerkt.

O, de worsteling is lang en schrikkelijk geweest; zij werd aanhoudend door tranen en droefheid geteekend; maar de deugden, welke zij in onze zielen heeft gewekt, de kracht waarmede zij ons karakter gestaald heeft, zullen in dienst gesteld worden van het onafzienbaar werk, dat vóór ons ligt.»

De burgemeester begeeft zich, eenige minuten later, naar de stoep van de trap der Leeuwen en zegt tot het volk:

«Waarde Medeburgers,

Ik ben diep bewogen over de ontvangst, welke gij mij bereid hebt en de gevoelens van sympathie, die gij mij betoont, maar met mij toe te juichen, keert gij de rollen om. Uzelve moet ge toejuichen en niet mij.

Gedurende den ganschen oorlog is mijne houding slechts de weerspiegeling geweest van de uwe. Ik heb slechts uwe meening, uwe gedachte vertolkt, verpersoonlijkt en uiting gegeven.

Gedurende mijne lange gevangenschap heb ik geen enkel oogenblik opgehouden met mijne medeburgers dezelfde denkbeelden te koesteren. Uw roemrijk gedrag heeft mij gesteund, aangemoedigd.

Eere aan de wakkere bevolking van Brussel; zelfs in de smartelijkste uren hield zij het hoofd omhoog!»

Op deze woorden volgde eene «Brabançonne», welke door de gansche menigte werd meegezongen. Daarna was het de beurt aan de vaderlandsche liederen van de bondgenooten. Nooit was de Groote Markt getuige van meer vreugde en verrukking.»

En dan al die tooneelen van het wederzien der soldaten en familieleden, ook in de hoofdstad.

Enkele staaltjes van de vele:

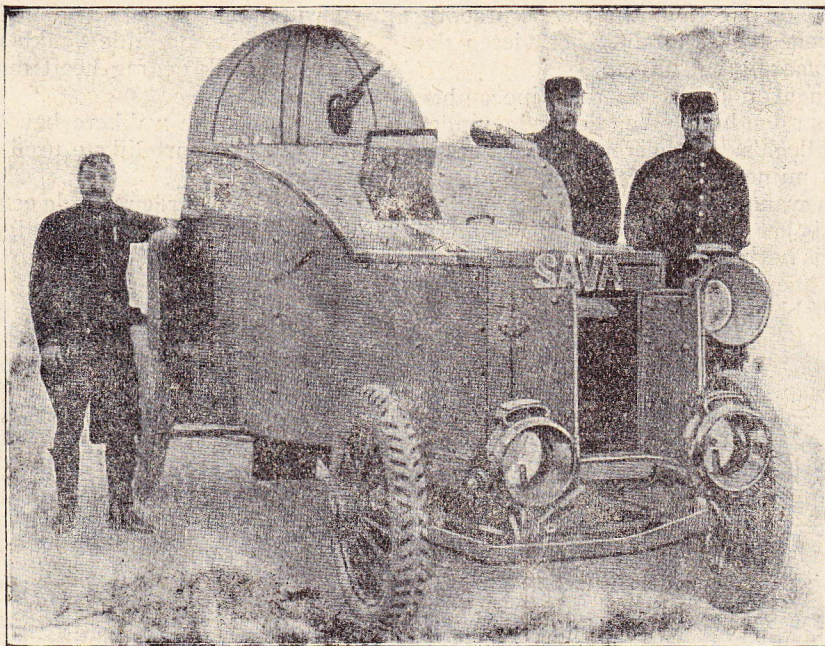
«Wij waren aan het station van Schaarbeek. Daar stond een schildwacht aan de deur, mijmerend, het hoofd gebogen. De brave jongen dacht stellig aan de zijnen, want hij merkte niets van hetgeen er rondom hem omging.

Op het voetpad kwam met loomen stap een bejaard man aan. Hij naderde den soldaat, bezag hem met droevigen blik van het hoofd tot de voeten. Eensklaps heft de soldaat het hoofd op; hij ziet den bejaarden man; hunne blikken ontmoeten elkander, een oogenblik blijde verrassing en zij vallen in elkanders armen: «Vader!» «Mijn jongen!». En snikkend van aandoening, bleven zij eenige oogenblikken sprakeloos. Dan richt de zoon eenige woorden van aanmoediging tot zijn vader: «Allo, allo, vader, stel u nu gerust; gij ziet wel, dat ik gezond ben; wees nu kalm!».

Maar de oude kon niet tot bedaren komen. Hij hield niet op, zijn zoon te streelen. Deze deed hem echter opmerken, dat hij op wacht stond en hem, onmiddellijk na zijne aflossing, zou komen opzoeken. De vader kon echter zijn zoon niet loslaten.

Intusschen was een ander soldaat onopgemerkt genaderd. Hij bekeek dit tooneel, ging tot bij zijnen krijgsmakker, ontlastte hem van zijnen gordel, deed hem zelf aan, ontnam hem zijn geweer en zei: «Va, 'm fi, vla quat' années que ti deminde ton père. Tu l'as maintenant. Reste près de lui, moi, je monterai la garde.» (Ga maar, mijn jongen, gij vraagt nu reeds vier jaar naar uwen vader. Gij hebt hem nu. Blijf bij hem, ik zal op wacht blijven.)

Een ander tooneel van broederlijkheid wonden wij bij op de Kruidtuinlaan. Het zegevierende leger trok voorbij. Na het voetvolk kwamen de kanonniërs. Eensklaps zien wij een soldaat van zijn paard springen, den muur van toeschouwers doorklieven als een bom, en in de armen vallen van eene bejaarde vrouw: «Moeder!». De eerste soldaat der batterij beziet zijnen kameraad, op het derde paard gezeten. Beiden bekijken elkander aarzelend, niet wetend wat hun te doen staat. Maar de officier komt eensklaps toegereden en roept: «Vooruit, hij ligt in de armen zijner moeder; laat hem, hij zal ons wel inhalen!»

Belgische auto-mitrailleuse.

XXXIX.

DE INTREDE VAN DEN KONING TE BRUSSEL.

't Waren nu voor Brussel dagen vol van blijde drukte en beweging.

Den 20n werd bekend gemaakt, dat de Koning op Vrijdag 22 November officieel, om 10 uur 's morgens, zijn intocht zou houden langs den Gentschen en den Vlaamschen steenweg, de St-Kathelijneplaats, de Kiekenmarkt, de Anspachlaan, het de Broeckereplein, de Noord- en Kruidtuinlanen, De Koning- en Wetstraten naar het Natieplein.

De stad bereidde zich voor om den vorst geestdriftig te ontvangen.

Twee divisies van het leger en detachementen der geallieerde troepen zouden den stoet vormen.

In het Paleis der Natie zouden de vorst en vorstin door Kamer en Senaat, samen vergaderd, ontvangen worden.

Intusschen hadden allerlei plechtigheden plaats.

Ziehier een verslag daarover :

« Dinsdagnamiddag greep een plechtige betooging plaats op het kerkhof te Evere. De gemeenteraad van Brussel, geleid door den heer burgemeester Max en het schepencollege, heeft een bloemenkrans gelegd op de graven der 45 helden, die te Brussel gestorven zijn. Voorafgegaan door het vaandel der maatschappij « Helpen wij de verminkten van den Oorlog », gedragen door een verminkte van het 1^e linieregiment, komt de kleine stoet aan de grafstede.

Daar hield Burgemeester Max een toespraak :

« Nu de vijand, verslagen, Brussel verlaten heeft en een betere toekomst ons te verwachten staat, moeten wij de gevallen helden gedenken. Zij hebben hun plicht gedaan, maar helaas ! zijn ze hier te Brussel komen sterven zonder de overwinning gezien te hebben. Maar vergeten wij nooit dat de overwinning ook hun werk is. Hun aandenken zal blijvend zijn in onzen geest. »

Op den terugkeer houdt de stoet eenige oogeblikken stil voor het graf van schepen Maes.

De 41 slachtoffers van Duitsche geweldenarij liggen op de Nationale Schietbaan begraven : allen voor den kop geschoten omdat zij, achter het front, hun vaderland gediend hebben.

Slechts op 1 November kon men de toelating bekomen op ieder graf een armzalig houten kruisje te plaatsen met een zwart volgnummer. In dien grijzen Novembernevel was het een diep ontroerende plechtigheid ; een bedevaart was het en eenieder had het gemoed vol toen ook hier de burgemeester van Brussel een korte toespraak hield.

« Te Evere hebben wij hulde gebracht aan onze soldaten op het veld van eer gevallen. Die, welke hier rusten, zijn als moordenaars terechtgesteld geweest. Vrouwen als mannen zijn hier gevallen enkel omdat zij hun vaderland gediend hebben. Zij hebben in het donker gearbeid, zonder belooning te hopen. Zij wisten welk gevaar hen te wachten stond. Zij hebben nochtans niet gearzeld. Zij zijn gestorven als martelaars.

Buigen wij ons voor zoveel heldenmoed. Zij hebben het vaderland gediend en zijn niet geweken voor den beul. »

De kleine plechtigheid is ten einde als een roerend incident zich voordoet. Als de overheden

zich terugtrekken, komt een vrouw, met een kind aan de hand, den heer Brassine, gemeenteraadslid, die alle opzoekingen in de schietbaan gedaan heeft en die de volledige namenlijst bezit, vragen waar Leon Jacquet ligt! Zij beziet al die naamlooze graven tot 't antwoord komt: Zij stond er juist voor! De arme vrouw barst in tranen los en na een bloemtuil op het graf gelegd te hebben, valt zij met haar kind op de knieën en bidt.»

Ziehier de namen der helden die daar begraven liggen: Baeckelmans. Franck, J. J. Van der Cammen, Filip Baucq, Mejuffer Edith Cavell, Lodewijk Bril, Pieter Poels, Mejuffer Gabrielle Petit, Josef Delsaux, Jul. Legay, Osc. Hernalsteen, K. Simonet, Frans Mus, Arth. Roland, Ad. Colon, Des. Dufrasne, Jul. Gressier, Em. Mohr, P. Denis, Prosp. Krické, K. Parenté, L. Lefèvre, L. Boiteux, J. Corbisier, G. Kugé, J. Oosterlinck, J. Neyts, Jos. Charlier, Em. Mertens, Is. Uytterbroeck, Lod. Gille, Math. Bodson, Leon Jacquet, K. Dehaemers, Hect. Purnelle, Jul. Descamps, Luc. Descamps, Fr. Vergauwen, Em. Stevigny, Is. Van Droogenbroeck, Aug. Van Droogenbroeck.

Men maakte een proklamatie van Foch aan de geallieerde legers bekend:

«Groot geallieerd hoofdkwartier, 12 November 1918.

Officieren, Onder-officieren en Soldaten
der geallieerde legers,

Nadat gij den vijand met vastberadenheid hebt tegenhouden, hebt gij hem maanden lang zoner respijt aangevallen, met nooitluwende noep en krachtdadigheid.

Gij hebt den grootsten veldslag der wereldgeschiedenis gewonnen en de heiligste zaak gered: de wereldvrijheid.

Weest fier!

Gij hebt uw vaandels versierd met onsterfelijk roem.

Het nageslacht zal u dankbaar blijven.

De maarschalk van Frankrijk,
Oppebevelhebber der geallieerde legers
FOCH.»

Brussel tooide zich voor de ontvangst van den Koning, het leger en de geallieerden.

Zoo meldde een blad:

«Brussel toont zich in feestgewaad. Overal rijzen masten; de Groote Markt wemelt van vaandels van al de geallieerde naties; de Beurs ook wordt prachtig versierd. De Koning zal nauwelijks kunnen zien dat de vijand hier sedert vier jaar zoo deerlijk heeft huis gehouden. De mist nochtans, onttrekt aan het oog al de kleurschaakeringen. Mocht Vrijdag de zon niet op zich laten wachten!»

De heer Cooreman, voorzitter van den Belgischen ministerraad, zond aan de burgemeesters van Le Havre en Ste-Adresse volgenden brief:

Brugge, 16 November 1918.

«Van hun land verwijderd door de tragische noodzakelijkheden van den oorlog, hebben de Belgische Regeering en duizenden medeburgers

in uwe stede een hartelijk onthaal genoten, dat nooit zal uitgewischt worden, noch uit hun gedachte, noch uit hun harten.

Ten uwent hebben zij vreugde en smart gekend: zij hebben haardsteden gevormd, hebben er wiegen geplaatst, hebben er ook graven gelaten.»

En de heer Cooreman eindigt met de verzekering uit te drukken dat er, niettegenstaande het vertrek, toch iets zal overblijven: onze erkentelijkheid. Hij vraagt, in naam der Regeering, de bevolking te willen bedanken.

Over den stand der troepen meldde men toen: «De Belgische troepen staan in Antwerpen, Mechelen, Brussel.

De Britsche 2^e en 4^e legers staan ten Zuiden van Brussel, o.a. te Hal en te Charleroi.

Het Amerikaansch 3^e leger heeft Briey bezet, den hoofdzetel van het ijzerbekken van Lotharingen en de vesting Longwy, nabij de grens van Luxemburg.

In Zuid-België, in Elzas en in Lotharingen werden de Franschen overal met uitbundige geestdrift onthaald.

De Duitschers hebben groote stapels materiaal achtergelaten; duizenden gevangenen bleven in de handen der geallieerden. Zij waren in erbarmelijken toestand.»

Reeds van 19 November deed eene afdeeling artillerie hare intrede te Brussel. Het was de 2^e batterij, onder bevel van kommandant Collilet.

Welk verschil van uitrusting met de Duitsche kanonniers, die er ellendig uitzagen.

Is het noodig te zeggen, dat zij ook onthaald werden op luide jubelkreten en zakdoekgewuif? Zij betrokken hunne kazerne te Etterbeek, waar alleraandoenlijkste tooneelen zich voordeden. Familieleden en kennissen kwamen toegelopen en omhelsden de soldaten.

Den 21en kwamen nieuwe afdeelingen artillerie binnen, met ontelbare gespannen, opgevolgd door vele andere troepensoorten. De kanonnen waren prachtig en droegen heuglijke namen, die aan roemrijke veldslagen herinneren: Passendale, Houthulst, Diksmuide, IJzer, enz.

Vele kanonnen waren versierd met bloemen, die kinderen en dames toegeworpen hadden.

Het is eigenaardig eenige berichten uit de bladen dier dagen over te nemen. Ze teekenen den toestand en den tijd.

Van overal kwamen er vreemdelingen aan.

«Gansch Brussel is in rep en roer. Uit alle omiggende gemeenten, den weg soms uren te voet afleggend, zijn duizenden naar de hoofdstad gekomen om onzen Vorst te verwelkomen.

Het is een geestdrift zonder weerga, een opgetogenheid, die hoog oplaat in de meest grootsche betooging, die ons land ooit heeft meegeemaakt.»

Maar, er diende voor levensmiddelen gezorgd te worden. Zoo meldde men:

«De Syndikale Vereeniging van hotel- en restauratiehouders kondigt aan, dat de beroepsvereeniging der Belgische koks in hare zitting van 15 dezer besloten heeft den dag van de «blijde intrede des Konings» het werk te staken.

De bezitters van gast- en spijshuizen zullen derhalve geen geregelde dienst kunnen inrichten.

Het publiek moet dus voorzorgen nemen.»

De Koning zond aan het gemeentebestuur van Brussel volgend telegram, als antwoord op het telegram van toewijding dat Brussel den Vorst op 17 November, dag der bevrijding, stuurde:

«Ik dank innig den heer schepen Lemonnier voor het hartelijk telegram dat hij mij in naam zijner medeburgers toestuurde.

Diep ontroerd keeren de Koningin en ik Vrijdag in de hoofdstad terug.

(geteekend) ALBERT,
Lophem, 18 November 1918.

Maar het was nog niet overal rustig:

«Booswichten en dommerikken gaan weer aan het plunderen van huizen, waarin Duitschers gedurende den oorlog woonden. Hoe onzinnig. De gemeenten zullen de schade moeten betalen. De personen, die men treffen wil, zijn immers in het buitenland en men berokkent onaangenaamheden aan andere lieden, die geen schuld hebben.

In de stad heeft het volk gisteren ruiten gebroken in herbergen of spijshuizen, die gedurende den oorlog vooral door Duitschers bezocht werden. De Belgische soldaten hebben de orde hersteld.»

«Het Verbrekingshof en de Beroepshoven zullen hunne zittingen hernemen, zoodra men de noodige verwarming heeft; de rechtbank van eersten aanleg zal zich om zoo te zeggen uitsluitend met strafzaken bezighouden en een deel harer leden zal gedurende en min of meer lange tijdruimte als onderzoeksrechters zetelen, met last de menigvuldige gevallen te onderzoeken van hen die beticht worden van bijzondere misdrijven gedurende de bezetting: samenspannen met den vijand, opkoojen en opstapelen van levensmiddelen en andere misdrijven die vallen onder toepassing van de wetten-besluiten door de regeering te Le Havre gedurende die tijdruimte afgekondigd.

De heer eerste voorzitter Desmedt zal zich hoofdzakelijk bezighouden met de medewerkers van de gecensureerde bladen en de onderzoeksrechter Bilaut zal de gevallen der activisten onderzoeken.

De rechtbank van Koophandel zal hare zittingen slechts kunnen hernemen, wanneer de leden zullen verkozen zijn door de handelaars, die kiesrecht hebben voor de benoemingen der konulaire magistratuur.»

«Uit de tramrijtuigen zijn de Deutsche opschriften weggenomen. De verschillende trammaatschappijen hebben de trolley-staven met wapperende vaandeltjes doen versieren. Het is een aangename aanblik.

Het personeel der trams krijgt wegens de intrede des Konings een bijzondere vergoeding. De bedienden die den dag van de intrede werken moeten, bekomen dubbele vergoeding, maar het personeel heeft schier eenparig besloten niet te werken. De dienst zal dus geschorst worden gedurende vier uren vóór en na de plichtigheid.»

Nog werden allerlei telegrammen gewisseld.

«De voorzitter der Fransche Republiek, in het telegram dat hij tot den Belgischen Koning gestuurd heeft, zegt dat hij verheugd is te vernemen dat «binnen eenige dagen Hij zijn plechtige intrede zal doen te Brussel aan het hoofd zijner zegevierende troepen.»

Hij eindigt, zeggende: «Ik bedank Uwe Majesteit, daar hij mij verleden week de hoop heeft gegeven op een aanstaand bezoek te Parijs. De bevolking zal den Koning en Koningin der Belgen vurige eer bewijzen.»

Koning Albert heeft geantwoord:

«Ten hoogste aangedaan door uw telegram, bid ik u mijn innigsten dank te aanvaarden. Het zal de Koningin en Mij groot genoeg doen uwe vriendelijke uitnoodiging welwillend te beantwoorden.»

President Wilson stuurde onzen Koning een kabeltelegram, waarin hij hulde brengt aan den moed van het Belgisch leger. Hij besluit:

«Het bloed van België's heldhaftige zonen is niet te vergeefs gevloeid.»

Men zag politieke gevangenen terugkeeren.

«Terwijl onze dappere soldaten, flink en blozend van gezondheid, de hoofdstad binnentreden, komen andere, uitgehongerde Belgen uit het vervloekte Duitschland terug. 't Zijn de talrijke veroordeelden voor hun vaderlandsche verkleefdheid.

Gisteren kwamen die ongelukkigen, die jaren en maanden opgesloten bleven te Reinbach, nauwelijks gevoed, juist genoeg om niet te sterven, slecht gekleed, ziek, op de Daillyplaats aan. Zij zijn in het toevluchtsoord «Galilée», aan de Schaarbeekse Poort opgenomen. Wat waren die martelaars gelukkig, die alleenlijk hun leven hebben behouden, dank zij het vertrouwen in de eindoverwinning der geallieerden, in hun roemrijk vaderland weergekeerd te zijn.»

Men wilde al dadelijk op reis. Maar zoo werd er gewaarschuwd:

«Alvorens het bedrijf te hernemen, moet men vaststellen of alle gevaar op de spoorweglijnen verdwenen is.

Daarbij, zoolang de telegraaf niet werkt, kan men geen geregelde werking in gang houden.

De vraag der signalen is ook van belang om ongevallen te vermijden, vooral bij nacht.

Het zal eenige dagen duren, eer men een goede elektrische verlichting heeft.

Het personeel is schier voltallig ter beschikking, in dat opzicht bestaat er dus geen bezwaar.

Vele lieden zouden graag vernemen of het publiek onmiddellijk met de treinen zal kunnen reizen.

Waarschijnlijk is, dat in den beginne de militairen alleen toegang tot de treinen hebben zullen, die zaak hangt van de militaire overheid af en niet van het beheer der spoorwegen.

Het zal stellig niemand verwonderen dat in de Noordstatie thans alles nog overhoop ligt. De Duitschers hebben daar huis gehouden gelijk elders. Het ziet er uit als een zwijnstal.»

Men stelde het oproepen van nieuwe lichtingen in 't zicht:

« De Regeering, wenschend zooveel mogelijk de oudere soldaten naar hun haardsteden terug te zenden, heeft besloten de jongere klassen onder de wapens te roepen.

Daar de bestaande wetgeving niet voldoende is om tot dit doel te geraken, zullen door Koninklijk besluit, bijzondere maatregelen getroffen worden.

Men denkt, dat door het koninklijk besluit de vier jongste klassen zullen opgeroepen worden. »

Ook de Brusselsche zwans ging zijn gang :

« Gelaarsd werd de keizer als pop met den helm op het hoofd in de Vier-Pondengang, in de Naamschestraat, opgehangen.

Om de middel droeg hij tot spot een koperen lamp.

Zijn begrafenis werd voor dezen morgen, te 9 uur, aangekondigd. De militaire eer zal door de ketjes van de wijk bewezen worden.

Dat volkje is hetzelfde gebleven van voor den oorlog. Zijn eigenaardige humor kan niet verwoest worden. »

Maar we lazen ook droevige en ernstige berichten.

« In den loop van het ontruimingswerk onder leiding van de militaire Belgische genie, heeft men het onherkennelijk overschot gevonden van twee menschen die gansch verkoold waren.

Men heeft tot nu toe samen twaalf lijken ontdekt.

De heer De Buc, ambulancier te Anderlecht, die bij het reddingswerk erg gekwetst werd en bovenmenselijke toewijding en bewonderenswaardigen moed aan den dag legde, is in het gasthuis te Anderlecht overleden. »

Verschillende wagens munitie ontploften in de statie te Bracquegnies. Er waren tal van slachtoffers, waaronder de meest erg gekwetst waren. In den omtrek was er veel schade aangericht, vooral in de kooperatief « Le Progrès ».

Ook van elders kwamen onrustwekkende berichten zooals het volgende uit Leuven :

« Volgens de bepalingen van den wapenstilstand moesten de Duitschers Dinsdag middag uit Leuven zijn, maar dat gebeurde niet. Dinsdag namiddag waren er nog troepen te Leefdael, te Berchem, dus halverwege tusschen Brussel en Leuven. 's Avonds waren de Duitschers nog niet uit de stad.

De toestand is weinig geruststellend te Leuven. De Duitschers hebben 1400 wagens achtergelaten waarvan men den inhoud niet kent. Een deel bevat waren, die geplunderd werden door het gespuis, geholpen door ongeveer 2000 Russische gevangenen. De weinige Duitschers, die zich daar nog bevinden, kunnen dat niet beletten en hebben die tooneelen misschien uitgelokt door het te koop bieden van allerlei dingen, zooals we dat te Brussel zagen gebeuren.

De burgerpolitie is machteloos tegenover zulke wanordelijkheden. Over 't algemeen heeft de Leuvense bevolking een waardige houding bewaard. »

* * *

Eindelijk brak de dag der blijde intrede aan,

den 22en November 1918. Het was zonnig weel ; het had 's nachts licht gevoren.

Langs den weg, dien de stoet volgen zou, stond het volk opgehoopt. Alle ramen, balkons waren vol toeschouwers. Op de daken, de palen, de kiosken, waar slechts een plaatsje was, bevond zich een menschentros. Ladders, wagens, barrikades dienden tot verhoog.

Kort voor tien uur verscheen aan de Vlaamsche Poort de kop van den stoet. Deze werd geopend door Belgische opper-officieren te paard, geleid door generaal Biebuyck.

Dan volgden Amerikaansche infanterie en artillerie, Franschen en Engelschen. Vooral de Hooglanders oogstten veel bijval. Nog meer steeg de geestdrift, toen daarop de karabiniers verschenen.

Auto's verschenen en stopten. Uit de eerste traden de Koning en de Koningin, uit de tweede de prinsen en de prinses.

Burgemeester Mettwie van Sint-Jans-Molenbeek trad nader en verwelkomde de koninklijke familie.

De Koning steeg nu te paard.

« Leve de Koning ! Leve de Koningin ! »

Dat was nu het gejuich, dat als een donder langs den ganschen te volgen weg rolde.

Aan het grondgebied van Brussel sprak burgemeester Max een rede uit. De Koning antwoordde.

En dan begon de intocht, een triomftocht. Honderd duizenden juichten de Koninklijke familie toe.

Om kwart voor twaalf werd in de Kamer een zitting geopend, voorgezeten door den oudheidsdeken, Vicart de Bocarmé, volksvertegenwoordiger van Brugge.

Hij deelde mee, dat de Koning om 14 u. 45 in het Parlement zou verschijnen.

Om 1 uur waren alle tribunes ingenomen, alle plaatsen bezet.

Eerst verscheen de Koningin, met de prinses en de prinsen en de Kamer dreunde van de toejuichingen. Dan verscheen de Koning. Nieuwe ovatie.

De vorst sprak een troonrede uit :

« Ik breng u den groet van het leger.

Wij komen van den Ijzer, mijn soldaten en ik, door onze steden en velden, van vijanden vrij.

En thans bevind ik mij hier, voor 's lands tegenwoordigers. Vóór vier jaar, hebt gij mij het leger van de natie toevertrouwd, ter verdediging van het bedreigde vaderland ; ik kom u reenschap geven van mijn daden.

Ik kom u melden, wat de soldaten van België geweest zijn, van welk uithoudingsvermogen zij blijk hebben gegeven, welken moed en dapperheid zij ten toon hebben gespreid, welke buitengewone uitslagen zij door hun inspanning verkregen hebben.

Door welke regelen heb ik mij laten leiden in den loop van dezen buitengewonen oorlog ?

Eenerzijds, binnen het gebied van het mogelijke, onze internationale verplichtingen in hun vollen omvang te vervullen en mede den luister onzer natie te vrijwaren, plichten, waaraan een volk, dat in de algemeene achting hoog wil staan,

Afgeïoste en oprukkende troepen.

getrouw moet blijven; anderzijds met het bloed onzer soldaten zuinig te zijn, hun stoffelijk en zedelijk welzijn te verzekeren, hun lijden te verzachten.

Tijdens den veldtocht van 1914 waren de kriegs-voorzieningen van het Belgisch leger van zulk een ingrijpenden aard, dat zij de groote verbonden legers in staat stelden het machtig Duitsch offensief te stuiten, op de linie, waar het gedurende vier jaar tot staan werd gedwongen.

't Is in dien veldtocht, dat de vrijheid der wereld zich werkelijk afspeelt, de reuzenstrijd, die in België en Frankrijk wordt gevoerd, moet uitmaken of het inderdaad de Deutsche macht is, die over het menschedom de heerschappij zal voeren.

De verbonden naties waren niet in gelijke mate gereed om uit hun krachten, den ontzettenden schok te doorstaan, die op handen was.

Slechts twee daarvan, Frankrijk en Rusland, waren in staat, zich zonder groot tijdverlies te lande te verzekeren tegen de onderneming van de Centrale rijken, welke door een lange en nauwgezette voorbereiding het toppunt hunner macht hadden bereikt.

Aan het Belgisch leger viel de verheven, doch gevaarvolle taak ten deel, post te vatten, waar de Deutsche staf, zeker van den uitslag, zijn grootste en beste krachten zou doen optreden.

Gedurende twee en een halve maand streed het Belgisch leger gansch alleen op de gansche uitgestrektheid van het grondgebied, van Luik tot Antwerpen, vervolgens van Antwerpen tot den IJzer; het verijdelde vooreerst de eerste stoutmoedige pogingen van den invallenden vijand; daarna vertraagde en beperkte het de bewegingen van den machtigen aanvaller; eindelijk door den langen en heldhaftigen slag, welken het leverde op den IJzer, droeg het bij tot het bepaald stuiten van de Deutsche troepen.

De veldtocht van 1915 begon onder betere omstandigheden; Groot-Britannië bracht machtige legers te been en Italië verleende zijn gewichtige medewerking aan de Entente. Thans gingen vier groote militaire volkeren den strijd aangaan tegen de Centrale staten.

Na weldra heringericht te zijn, dank zij de vaderlandsliefde van die vurige jongelingschap, welke trots alle gevaren de grenzen overstaken, om zich ten dienste van het vaderland te stellen, nam het leger in de modderige loopgraven van den IJzer, de laatste vesting, waar het onze driekleur had geplant, een aanvang met de trouwe wacht, die zij rusteloos, onvermoeibaar, gedurende bijna vier jaar zou moeten houden.

Het weerstond er talrijke en harde gevechten, om het bezit daarvan ongeschonden te behouden;